

TARTU ÜLIKOOL  
Sotsiaal- ja haridusteaduskond  
Riigiteaduste instituut

Age Tomson

Äärmuslikud vaated vasak-parem skaalal ja poliitiline osalemine  
Euroopa Sotsiaaluuringu küsitluse põhjal

Bakalaureusetöö

Juhendaja: MA. Martin Mölder

Tartu 2012

Olen koostanud töö iseseisvalt. Kõik töö koostamisel kasutatud teiste autorite tööd, põhimõttelised seisukohad, kirjandusallikatest ja mujalt pärinevad andmed on viidatud.

Olen nõus oma töö avaldamisega Tartu Ülikooli digitaalarhiivis DSpace.

.....  
/Age Tomson/

## Sisukord

Sissejuhatus .....	3
1. Poliitiline osalemine ja enesepaigutus .....	5
1.1 Poliitiline osalemine .....	5
1.2 Vasak-parempoolsuse eristamine ning sisu .....	8
1.3 Demograafilised muutujad, nende mõju ning erinevused riigiti .....	10
1.3.1 Haridustaseme ja poliitilise osalemise seos .....	11
1.3.2 Leibkonna sissetuleku ja poliitilise osalemise seos .....	12
1.3.3 Vanuse ja poliitilise osalemise seos .....	13
2. Andmeanalüüs ja tulemused .....	14
2.1 Andmestiku ja meetodi tutvustus .....	14
2.2 Üldine osalemine ja poliitilised vaated .....	16
2.3 Haridustase ja poliitiline osalemine .....	17
2.3 Sissetulek ja poliitiline osalemine .....	22
2.4 Poliitiline osalemine vastavalt vanusele .....	26
2.5 Poliitiline osalemine riikide lõikes .....	28
Kokkuvõte .....	33
Kasutatud allikmaterjalid .....	35
Summary .....	37

## Sissejuhatus

Kõigile demokraatlike riikide kodanikele on tagatud võimalus poliitiliseks osaluseks. Tihti peetakse poliitilise osalemise all silmas õigust valimistel osaleda, kuid see võib hõlmata ka teisi osalemisvorme. Poliitiline osalemine on üsna laiahaardeline mõiste ning katsed selle definitsiooni valimistest edasi laiendada võivad viia selleni, et mõiste hõlmab justkui kogu poliitikateadust. Käesolev töö piiritleb mõiste kolme näite (petitsioonide, allkirjastamine, organisatsioonis või ühingus töötamine) abil.

Arvan, et teema on oluline, sest hiljutised sündmused maailmas on tõestanud, et inimestele ei piisa oma meelsuse väljendamiseks vaid valimistest ning otsitakse ka teisi vähemtraditsioonilisi vahendeid ning äärmuslikud ideed koguvad populaarsust. 2011. aastal toimusid näiteks meeleavaldused mitmetes Põhja-Aafrika ning Lähis-Ida riikides. Lisaks kerkivad Euroopas, nagu Kreekas esile äärmuslike vaadetega parteid. Seega on maailmas toimuv tööle oluliseks taustsüsteemiks.

Varasem akadeemiline kirjandus käsitleb poliitilise osalemisena tihti just valmisosalust, sest valimiste uurimiseks on lihtsam leida sobivaid andmestikke kui vähem traditsioonilise poliitilise osalemise kohta. Alates seitsmekümnendatest kirjutatakse palju ka muudest osalusvormidest. Need analüüsid vaatlevad erinevate sotsiaal-majanduslike muutujate (koos)mõju poliitilisele osalemisel. Äärmuslike vaadete mõju osalusaktiivsusele üldiselt ei käsitleta.

Minu uurimustöö eesmärgiks on kirjeldada poliitilist osalemist vasak-parem skaala äärmuslikkuse ning sotsiaal-majanduslike muutujate kontekstis Euroopa Sotsiaaluuringu 2011. aasta küsitluse põhjal. Väidan, et äärmuslikemate vaadetega vastajad osalevad poliitiliselt enam kui vastajad, kes end vasak-parem skaala mõttes mõõdukateks peavad. Minu töös on vasak-ja parempoolsus vaatluse all eraldi, et näha, kas äärmuslike vastajate poliitiline osalemine üldiselt erineb või pigem sarnaneb teineteisele.

Uurimustöö koosneb kahest peatükist ning nende alapeatükkidest. Esimeses peatükis käsitlen võimalikke poliitilise osalemise definitsioone ning piiritlemise võimalusi.

Lisaks pakun struktuuri, mille abil erinevaid osalusvorme kategoriseerida. Teiseks on vaatluse all vasak-parem skaala kui kontseptsiooni kujunemine ja sisu ning nende kahel muutuja eeldatav seos. Poliitilisele osalemisele ja paigutamisele vasak-parem skaalal lisan sotsiaal-majandusliku taseme ning kirjeldan haridustaseme, sissetuleku ja vanuse võimalikku mõju äärmuslike ja mõõdukate inimeste poliitilisele osalemisele.

Teine peatükk sisaldab andmeanalüüsi, kus poliitilise osalemise vorme ja poliitilisi vaateid käsitlen nii haridustaseme, leibkonna sissetuleku, keskmise vanuse kui ka küsitluses olemasolevate riikide kaupa.

## 1. Poliitiline osalemine ja enesepaigutus

Töö esimene peatükk tegeleb poliitilise osaluse mõiste defineerimise, poliitiliste osalusvormide eristamisega ning poliitiliste vaadetega vasak-parem skaalal. Poliitilise osalemise defineerimine ning piiritlemine on töös olulise tähtsusega, et mitte tegeleda kõige, mis poliitilise osalemise alla võiks mahtuda. Traditsioonilise lähenemisega poliitilisele osalemisele ehk valimiskäitumise uurimisega käesolev uurimustöö ei tegele. Poliitilise osalemise piiritlemise järel on vaatluse all poliitilise enesepaigutamise ehk poliitiliste vaadete küsimus vasak-parem skaalal ning lõpuks demograafilised muutujad, mis poliitilise osalemise ja enesepaigutuse seost võivad mõjutada.

### 1.1 Poliitiline osalemine

Valimistel osalemine ja hääletamine on ehk kõige traditsioonilisem viis poliitilist osalemist mõista. Kuigi paljud autorid keskenduvad poliitilise aktiivsuse nime all just valimiskäitumise analüüsimisele ja uurimisele, sisaldab poliitiline osalemine ka muid tegevusi peale hääletamise või valimise. Sidney Verba, Kay Lehman Schlozman ja Henry E. Brady (1995: 37) defineerivad poliitilist osalemist (*participation*) järgmiselt: „Poliitiline osalemine võimaldab demokraatiate kodanikel anda valitsusametnikele informatsiooni oma murede ja eelistuste kohta ning survestada neid sellele reageerima.“ Seega ei piirdu võimalused poliitikat mõjutada vaid valimistsükliga. Valimised ei pruugi olla ka kõige efektiivsem meetod oma arvamuse avaldamiseks ja poliitikute survestamiseks. Max Kaase ja Alan Marsh on seda definitsiooni veidi avardanud ning väidavad, et poliitiline osalemine on: „Indiviidide vabatahtlik tegevus, mille eesmärk on otseselt või kaudselt mõjutada poliitilisi valikuid poliitilise süsteemi erinevatel tasanditel.“ (Conge 1988: 242 viidatud Kaasile *et al* 1979: 42) Varasemaid definitsioone analüüsid pani Patrick J. Conge kokku uue definitsiooni poliitilise osalemise kohta ning see on järgnev: „Poliitiline osalemine on igasugune tegevus (või tegemata jätmine), mille kaudu indiviid või kollektiiv tahtlikult või mittetahtlikult toetab või vastandub muutustele või hetkeolukorra säilimisele valitsemises või kogukonnas.“ (1988: 246) Laiendatud definitsiooni alla peaks mahtuma ka kodanikuallumatus ning poliitiline vägivald. Lisaks valimistel hääletamisele võib seega poliitiline osalemine olla

ka poliitilistes kampaaniates osalemine ja nende toetamine, demonstratsioonidel ja protestimarssidel osalemine, petitsioonide allkirjastamine, valitsusametnikega kontakteerumine, toodete boikottimine, poliitiliste ettevõtmiste toetamine annetuste kaudu ning muu taoline. Näiteks Verba *et al* vaatlevad oma uurimuses poliitilise osalemisena poliitiliste kampaaniate heaks töötamist, poliitilistele kampaaniatele ja organisatsioonidele annetamist, valitsusametnikega kontakteerumist, protestimarssidel või demonstratsioonidel osalemist, mitteformaalset koostööd teistega mõne kohaliku probleemi lahendamiseks, kohalikes organisatsioonide juhatuses vabatahtlikult töötamist ning poliitiliselt aktiivne olemist vabatahtlike organisatsioonide kaudu (Verba *et al* 1995: 42).

Eelnevad ja ka mõned teised poliitilise osalemise viisid ja võimalused on pannud hierarhilisse struktuuri Lester Milbrath, jaotades need osalemise intensiivsuse alusel. Didier Ruedin on oma töös seda veidi kohandanud. Poliitilist osalemist mõtestatakse erinevate tasemete abil. Taseme määrab poliitilise osalemise ulatus ja intensiivsus. Kõige levinum on kõige madalam tase ning kõige vähem levinud kolmas ehk kõrgeim. Kõige paremini kirjeldab kolmikjaotust püramiidskeem, mis koosneb gladiaatoritegevustest (*gladiator activities*), üleminekutegevustest (*transitional activities*) ja pealtvaatajategevustest (*spectator activities*). Inimesed, kes osalevad ülemistes ehk gladiaatoritegevustes, osalevad suure tõenäosusega ka madalamate gruppide ehk ülemineku- ja pealtvaatajategevustes. Arvatakse, et inimesed on poliitiliselt aktiivsed teatud piirini. Seda osalemise määra või piiri mõjutavad Milbrathi teooria kohaselt nii välised stiimulid, inimeste vaheline suhtlus, isikuomadused, kuid ka indiviidi sotsiaalmajanduslikud tingimused. (Ruedin 2007: 9-10, viidanud Milbrathile 1965: 18) Seega eristab inimesi, kes on poliitiliselt aktiivsed nende osalemise ulatus. Gladiaatoritegevuste puhul on inimesed täielikult kaasatud, aga pealtvaatajategevuste puhul on nende kaasatus pea olematu.

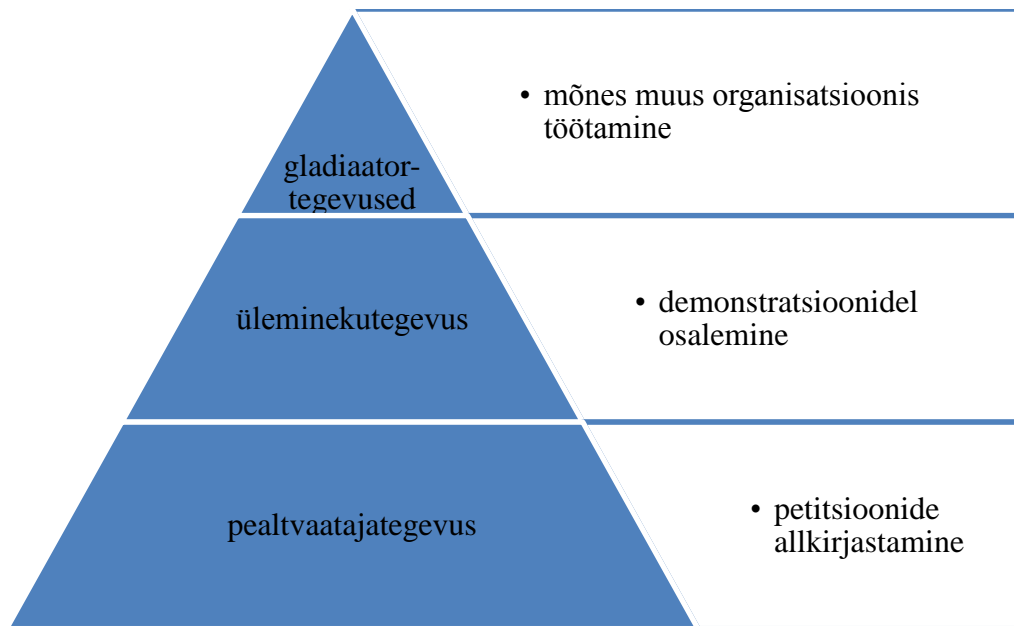
Milbrathi originaalis on gladiaatoritegevused ametis olemine, ametisse kandideerimine, strateegiakoosolekul osalemine, aktiivne liikmelisus parteis ning aja panustamine kampaaniasse. Üleminekutegevused on poliitilisel miitingul osalemine, raha annetamine parteile, ametnikuga kontakteerumine. Pealtvaatajategevused on kampaaniamärgi kandmine, kellegi veenmine millegi poolt hääletama, poliitilised arutelud ning hääletamine. Hierarhiline struktuur viitab sellele, et püramiidi tippu kuuluvaid tegevusi

teeb vähem inimesi kui püramiidi teise ja esimesse astmesse kuuluvaid tegevusi. (Ruedin 2007: 9-10, viidanud Milbrathile 1965: 18)

Käesolevasse töösse on poliitilise aktiivsuse näited valitud just Milbrathi hierarhilist mudelit järgides, et esindatud oleks kõigi kolme tüübi tegevused. Selle abil on võimalik vaadelda, kas erineva intensiivsusega osalusvormide vahel on märgatavaid erinevusi mõõdukate ning äärmuslike vastajate osaluse vahel. Töös kasutusel olev Euroopa Sotsiaaluuringu viienda laine andmestik sisaldab seitset erinevat poliitilist aktiivsust väljendavat tegevust, millest minu töös on vaatluse all kolm. Nagu eelpool selgus, on erinevatel autoritel poliitilise osalemise uurimiseks kasutusel erinevad võimalikud tegevused. Need valikud on tavaliselt kas osalemise intensiivsuse või kulukuse alusel klassifitseeritud. Antud töö maht ei võimalda tegeleda kõigi seitsme poliitilise osalemise näitega, seega on minu töös vaatluse all järgnevad poliitilise osalemise vormid, mis katavad ka hierarhilise püramiidimudeli erinevad tasemed.

Minu töös kasutusel olevast andmestikust võiks pealtvaatajategevuse näiteks sobida järgmised: kampaaniamärgi kandmine, petitsioonide allkirjastamine või teatud toodete boikottimine. Neist kolmest on töös vaatluse all petitsioonide allkirjastamine. Üleminekutegevuse näiteks sobib neljast üle jäänud tegevusest seaduslikel demonstratsioonidel osalemine, mis on ideelt sarnane Milbrathi pakutud poliitilisel miitingul osalemisega. Gladiaatoritegevuste valikusse jäävad seega poliitilises parteis ning tegevusgrupis (*action group*) või mõnes muus organisatsioonis töötamine. Minu töös on gladiaatoritegevusena vaatluse all mõnes muus organisatsioonis (seega mitte parteis) või ühingus töötamine. Joonis 1 annab ülevaate nende paiknemisest hierarhilises struktuuris.





Joonis 1 Poliitiline osalemise kontseptualiseerimine hierarhilise struktuuri abil. (aluseks Ruedin 2007:10)

Edaspidi on töös poliitilise osalemise all mõistetud just neid kolme poliitilise osalemise vormi ning empiirilises osas on võimalik vaadelda, kas pealtvaatajategevus ehk petitsioonide allkirjastamine on levinum kui valitud ülemineku- ja gladiaatoritegevus ning kuidas erineb äärmuslike ning mõõdukate vastajate aktiivsuse.

## 1.2 Vasak-parempoolsuse eristamine ning sisu

Vasak-parem skaala, politoloogias sageli kasutatav mõttemudel, on tänaseni vaieldav kontseptsioon, mille levinud tähenduse järgi saab selle spektri abil vaadelda ja jaotada erinevate poliitiliste vaadete omavahelisi erinevusi ning sarnasusi. Vaatamata selle laialdasele kasutamisele puudub lõplik selgus ja konsensus, kas ja mida skaala näitab.

Ajalooliselt ulatub vasak-parempoolsuse kujunemine Prantsusmaa Esimese Vabariigi aega, kui parlamendisaadikuid hakati eristama selle järgi, kus nad istusid. Nii olid vasakul kõige radikaalsemad ja egalitaarsust toetavad saadikud, seejärel mõõdukad kuni aristokraatiat pooldavate saadikuteni välja. (Lipset 1960: 132) Ronald Inglehart käsitleb vasak-parem skaalat industriaalses ühiskonnas sotsiaalse klassikonfliktide peegeldusena. Töölisklass moodustas peamise vasakpoolsete ideede toetajate baasi, toetades egalitaarsuse põhimõtteid. Peamine vaidluskoht vasak-parem jaotuse puhul seisnes

tootmisvõimaluste omamise küsimuses ning sissetuleku jaotamises. (Inglehart 1984: 25) Sellega lisandus vasak-parempoolsuse käsitlusele majanduslik dimensioon, millele viitab ka järgnev definitsioon. Üldise käsitluse kohaselt toetavad vasakpoolsed traditsiooniliselt suurema majandusliku võrdsuse saavutamist. Samal ajal on parempoolsete eesmärgiks pigem hetkeolukorra püsimise tagamine ning majandusliku ebavõrdsuse õigustamine. (Kitschelt 1999: 282) Käesolevas töös mõistan vasak-parempoolsust käsitlusena, mis ühendab nii majandusliku kui poliitilise tähenduse. Sobiva definitsiooni, mis katab nii majandusliku kui poliitilise tähenduse on välja pakkunud Seymour Lipset (1954: 1135): „Vasakpoolsuse all peaks silmas pidama suuremale võrdsusele, nii poliitilisele, majanduslikule kui sotsiaalsele suunatud ühiskondlike muutuste eest seismist; parempoolsuse all mõistame traditsioonilise, rohkem või vähem hierarhilise ühiskonna toetamist ning suuremat võrdsust taotlevatele muutustele vastu seismist.“

Olles selgitanud poliitilise osalemise mõiste piire ning poliitiliste vaadete kontseptsiooni käesolevas töös, toon välja võimaliku seose nende kahe vahel. Selgitamaks, milline võiks olla poliitilise osalemise ja poliitilise enesepaigutamise seos, lähtun Giovanni Sartori raamatust „The Theory of Democracy Revisited“, kus autor väidab, et poliitiline osalemine eeldab intensiivsust. Põhjused, mis on inimese poliitilise osaluse juurde viinud, võivad olla erinevad, kuid hoolimata neist on mõned osalejad nii-öelda hingega poliitika juures (*feel intensely*). Oluline on vaadata, mida selline intensiivsus mõjutab. (1987: 118) Poliitilise enesepaigutamise ning poliitilise aktiivsuse seost selgitavad Robert Edwards Lane ja David O. Sears oma raamatus „Public Opinion“. Nende teooria kohaselt on inimesed, keda iseloomustab äärmuslikkus poliitilistes vaadetes, rohkem nii-öelda hingega asja juures, mistõttu ka poliitilised küsimused lähevad neile rohkem korda kui neile, kes end poliitilistelt vaadetelt mõõdukateks peavad. (195: 105) Võiks eeldada, et intensiivsele suhtumisele mingis küsimuses vastab seega ekstreemsem poliitiline maailmavaade ehk väga kindel ja selge eristumine. Kõik poliitilised küsimused on seega justkui mustvalged. Ekstreemsete vaadetega inimesed ei kahtle oma seisukohtades, vaid on kindlad selles, mida teavad. (Sartori 1987:118) Eelneva põhjal võib oodata, et äärmuslike vaadetega inimesed on poliitilises osalemises aktiivsemad kui mõõdukad.

### 1.3 Demograafilised muutujad, nende mõju ning erinevused riigiti

Lisaks poliitiliste vaadete intensiivsusele ehk oodatavale äärmuslikkusele vaadetes mõjutavad poliitilist osalemist ka muud faktorid. Sotsiaal-majanduslike muutujate mõju kirjeldamise eesmärk on näha ka teiste muutujate (lisaks äärmuslikkusele) mõju poliitilisele osalemisele. Käesolev alapeatükk tegeleb töös kasutatavate demograafiliste muutujate ning nende võimaliku mõju selgitamisega poliitilisele osalusele. Lisaks sotsiaal-majanduslikele tingimustele vaatan poliitilist osalemist riigiti poliitiliste vaadete (vasakpoolsed, mõõdukad, parempoolsed) lõikes. Seega pakun välja seose, mille järgi Euroopa Liidu vanemate liikmesriikide kodanikud on poliitiliselt aktiivsemad kui uute liikmesriikide kodanikud. Järgnevalt tutvustan uuringut, mis toetab riikidevaheliste erinevuste vaatamist minu töö empiirilises osas.

Eurobaromeetri uuring 2007. aastast vaatab inimeste poliitilist osalemist 27 Euroopa Liidu liikmesriigis. Uuring jaotab riigid kaheks: nii-öelda vanad liikmesriigid (EU15) ning uued liikmed (NMS12). Nende tulemused näitavad, et vanade liikmesriikide elanikud on poliitiliselt aktiivsemad kui uute liikmesriikide elanikud. Eriti paistab erinevus välja petitsioonide allkirjastamise ning demonstratsioonidel osalemise puhul. Vanades liikmesriikides on demonstratsioonidel osalenud vaid 24%, kuid uutes liikmesriikides vaid 9%. Petitsioone on uutes liikmesriikides allkirjastanud 21%, aga vanades liikmesriikides 30% vastajatest. (YE 2007) Nii võib eeldada, et ka selles töös kasutatav andmestik toetab väidet, mille järgi on vanade liikmesriikide elanikud aktiivsemad kui uute liikmesriikide elanikud.

Järgnev annab ülevaate, millised sotsiaal-majanduslikud tingimused võivad poliitilist osalemist mõjutada. Sotsiaal-majanduslikes tingimusteks, mis võiksid poliitilist osalemist mõjutada võivad olla nii vanus, sugu, rass, haridustase, sissetulek, perekonna seis ja muu selline. Eelmainitud faktoreid on oma töödes uurinud paljud autorid (vt näiteks Campbell *et al* 1960; Wolfinger *et al* 1980; Verba *et al* 1995; Rosenstone *et al* 1993). Kay Lehman Schlozman väidab, ühelt poolt mõjutab haridus otseselt poliitilist aktiivsust, kuid lisaks ja veel olulisemana mõjutab haridust kaudselt ka kõiki teisi osalust mõjutavaid faktoreid (Schlozman 2002: 442).

Sidney Verba, Norman H. Nie ja Jae-on Kim on põhjalikult uurinud inimeste sotsiaal-majanduslike ressursside ja poliitilise aktiivsuse seost. Sotsiaal-majanduslike ressursside all peavad nad silmas indiviidi haridustaset ning perekonna sissetulekut. Haridus ja perekonna sissetulek on nende meelest peamised ressursid, millele on indiviididel väiksemal või suuremal määral ligipääs. Selle seose uurimise tulemusel on nad teinud üldise järelduse, mille järgi on kõrgema on inimeste sotsiaal-majandusliku tasemega inimesed ka poliitiliselt aktiivsemad. (1978: 63-66) Seega on käesolevas töös esimese demograafilise muutujana vaatluse all vastajate haridustase ning seejärel sissetulek ja vanus.

### 1.3.1 Haridustaseme ja poliitilise osalemise seos

D. Sunshine Hillygus (2005) pakub oma analüüsis välja kolm hüpoteesi, mis põhjendavad suuremat poliitilist aktiivsust kõrgharitud inimeste hulgas: a) kodanikuhariduse hüpotees b) sotsiaalse võrgustiku hüpotees c) poliitilise meritokraatia hüpotees. Esimene neist põhineb arusaamal, et haridus annab teadmised demokraatlike protsesside toimimisest ning oskused selles protsessis kaasatud olla. Kodanikel on vaja teatud minimaalset taset, et mõista demokraatlikke protsesse ning nendes ka toimida. Kui puudub lugemis- ning kirjaoskus on keeruline valimistel osaleda. Need baasoskused omandatakse küll juba algklassides, kuid ometi annab sellele lisaks omandatud haridus juurde enam informatsiooni ning vähendab seega poliitilise osalemise kulusid. Samas suuremad teadmised bioloogias teadlikkust demokraatlikest protsessidest ei suurenda. Seega on oluliseks mõjutajaks sotsiaalteaduslik õppekava. Sotsiaalse võrgustiku hüpoteesi järgi kuuluvad kõrgemalt haritud inimesed suurem tõenäosusega sotsiaalsesse võrgustikku, kus poliitika on oluline teema. Seega on poliitiliste otsuste tegemine ning poliitiline osalemine neile vähem kulukas kui neile, kes taolisesse võrgustikku ei kuulu. Kolmas ehk poliitilise meritokraatia hüpotees väidab, et intelligentsus kui selline on olulisem poliitilise osalemise aktiivsuse mõjutaja kui haridus. Üldiselt intelligentsem inimene omandab kergemini nii formaalse hariduse kui tunneb enda vabalt poliitilistes osalusprotsessides. Empiirilise hüpoteeside testimise käigus selgus, et andmed toetavad enim esimest ehk kodanikuhariduse hüpoteesi.

Hariduse olulisus seisneb peamiselt selles, et omandatud haridus vähendab informatsiooni leidmise ja analüüsimise kulusid (Wolfinger *et al* 1980: 14). Seega, mida haritum on inimene, seda vähem ta peab pingutama, et vajalikku poliitilist informatsiooni leida, järeldusi teha ja sellele vastavalt oma käitumist kujundada. Wolfinger ja Rosenstone on kinnitanud, et kõrgharidusega inimesed osalevad valimistel 38% suurema tõenäosusega ehk on poliitiliselt aktiivsemad, kui need, kellel on haridust vähem kui viis aastat (Wolfinger *et al* 1980: 34).

Käsitlustele, mille järgi on haridusel otsene mõju poliitilisele aktiivsusele vastandub Cindy D. Kami ja Carl L. Palmeri käsitlus. Nad väidavad, et seos poliitilise osaluse ja kõrghariduse vahel ei tulene haridusest iseenesest, vaid täiskasvanuks saamisele eelnenud eas ümbritsenud tingimustest ja kalduvustest. Seega pole kõrgharidus suurema poliitilise aktiivsuse põhjustaja, vaid vahendaja (*proxy*). Erinevad faktorid, nagu ümbritsevad väärtused, isiksuseomadused, kognitiivsed võimed võivad mõjutada indiviidi otsust omandada kõrgharidus. Ilmselt ei mõjuta eelnevad tingimused vaid kõrghariduse omandamise otsust, vaid ka poliitilist osalust hiljem täiskasvanueas. Kõrgharidus on nende tingimuste vahendaja. (Kam *et al* 2008: 613-614) Seega eeldan, et ka minu andmestik toetab eelnevate autorite leide selles osas, et rohkem haridust omandanud inimesed on poliitiliselt aktiivsemad.

### 1.3.2 Leibkonna sissetuleku ja poliitilise osalemise seos

Kuigi sissetuleku suurust võib omakorda mõjutada ka omandatud haridustase, on leibkonna sissetuleku suurus eraldi muutujana paljude autorite töödes kasutusel. Seymour Lipset väidab, *et alates* Aristotelesest on erinevad autorid kinnitanud, et vaid rikkas ühiskonnas, kus on üksikud vaesed, saab esinda olukord, kus suur osa elanikkonnast osaleb poliitikas (Lipset 1960:50). On leitud, et sissetulekul on poliitilisele aktiivsusele väiksem mõju kui haridustasemel, ometi on see olemas (Lipset 1960: 56; Wolfinger *et al* 1980: 25; Verba *et al* 1995: 187). Ka sissetuleku suuruse juures võib analüüsida omandatud haridustaseme mõju sellele.

Väidetavalt on sissetulekul kõige suurem mõju nende inimeste poliitilisele aktiivsusele, kellel pole kõrgharidust. Võrreldes nendega, kes kuuluvad kõige madalama sissetulekuga kategooriasse, on 14% võrra suurema tõenäosusega poliitiliselt

aktiivsemad need inimesed, kelle leibkonna sissetulek on 25 000 dollarit või enam. Tuleb märkida, et sissetulek mõjutab poliitilist aktiivsust vaid kindla piirini, kus teatud elatustase on saavutatud. Kui see piir on käes, siis sellest kõrgem sissetulek poliitilise osaluse tõenäosust ei suurenda. Seega väga rikaste osalus ei ole kõrgem kui keskmise sissetulekuga inimeste osalus. (Wolfinger *et al* 1980: 25) Seega on ka käesolevas töös vaatluse all, kas sissetuleku kasvades muutuvad vastajad aktiivsemaks, ning milline on erinevus mõõdukate ning äärmuslike vastajate vahel.

### 1.3.3 Vanuse ja poliitilise osalemise seos

Vanus on üks sotsiaal-majanduslikest tingimustest, mida hariduse ja sissetuleku kõrval uuritud on. Nie *et al* 1974 on oma uuringus kinnitanud, et kõige noorem vanusegrupp on vähem poliitiliselt aktiivne kui teised vanusegrupid. Lisaks, võrreldes vanemate inimestega, kellel on samasugune haridustase kui noortel, osalevad noored oluliselt vähem. Nad pakuvad välja teooria, mida iseloomustavad probleemid käivitamisega (*startup*) ja aeglustamisega (*slowdown*). See tähendab, et noorte elu pole veel piisavalt stabiilne, et poliitika pärast muretseda. Vajalik baas tekib väidetavalt täiskohaga töötamisega, kindla elukoha valimisega ning perekonna loomisega. Teiselt poolt vanas eas tekib teatud võõrdumine ühiskonnas, sest inimesed jäävad näiteks pensionile ja ei kuulu enam aktiivse tööjõu hulka ning pole seega enam ühiskonnas kaasatud. (Nie *et al* 1974: 323-333) Seega peaks mõlemad äärmused, nii vanad kui noored olema keskmisest vähem aktiivsed ning kõige kõrgem peaks osalus olema just keskeas. Ka Lester W. Milbrath arvab nii: „Osalemine kasvab järk-järgult vanuse kasvamisega, jõuab oma haripunkti neljakümnendates-viiekümnendates ning kahaneb järk-järgult enne kuuekümnendaid“ (Nie *et al* 1974: 319, viidanud Milbrathile 1965: 134). Lisaks poliitilise osaleja ja mitte osaleja keskmine vanuse võrdlemisele on antud töös vaatluse all ka, kas mõõdukate osalejate keskmine vanus on kõrgem või madalam kui äärmuslike vastajate oma.

## 2. Andmeanalüüs ja tulemused

### 2.1 Andmestiku ja meetodi tutvustus

Minu töö on kvantitatiivne uurimus, mis põhineb Euroopa Sotsiaaluuringu (*European Social Survey*) 2010. aasta andmestiku viienda laine esimesel väljalaskmel. Andmestiku viiendat lainet kasutan seetõttu, et andmed peaksid kõige täpsemalt kajastama elanike poliitilisi vaateid ja poliitilist osalemist ajal, kus äärmuslikud liikumised koguvad populaarsust ning lisaks hääletamisele osaletakse ka vähem traditsioonilistes vormides. Uuringus on 20 riigi andmed. Järgnevalt annan ülevaate töös kasutatud muutujatest ja nende kodeerimisest. Puudevateks väärtusteks on arvestatud olukorrad, kus vastaja keeldub vastamast või ei tea vastust ning neid andmeid töös ei kasutata. Andmeanalüüs on teostatud PASW 18.0 paketi, kuid jooniste kuvamiseks on kasutatud MS Excelit.

#### **Kasutatavad muutujad**

Äärmuslus põhineb enesemääratlemise 11-pallisel skaalal (vasak-parem skaala) nullist kümneni (*„In politics people sometimes talk of "left" and "right". Where would you place yourself on this scale, where 0 means the left and 10 means the right?“*). Seega on poliitiliste vaadete mõõtmiseks kasutatud otsest meetodit, mis tähendab, et vastajad paigutavad end ise vasak-parem skaalale. Väärtustest 0-2 on minu töös moodustatud vasakpoolsuse näitaja, väärtustest 3-7 on mõõdukuse näitaja ning 8-10 moodustasid parempoolsuse näitaja. Äärmuste määramiseks on kasutatud esimest ja viimast kolme skaala punkti, sest vastajad, kes end nendele kohtadele paigutanud on, peaksid oma vaadetelt olema üsna äärmuslikud, arvestades, et skaala keskele jääb viis punkti mis mõõdukust või pigem mõõdukust võiksid märkida.

Poliitilise aktiivsuse määramiseks on töös vaatluse all kolm osalemisvormi: 1) Petitsiooni allkirjastamine viimase 12 kuu jooksul (*Signed petition last 12 months*) 2) Seaduslikul avalikul demonstratsioonil osalemine viimase 12 kuu jooksul (*Taken part in lawful public demonstration last 12 months*) 3) Mõnes muus organisatsioonis või ühingus töötamine viimase 12 kuu jooksul (*Worked in another organisation or*

*association last 12 months*). Kõigi kolme puhul on vastamiseks kasutusel dihhotoomne skaala vastusevariantidega „jah“ ja „ei“.

Riikide vaatlemisel on kasutusel 20 riigi (Sloveenia, Rootsi, Venemaa, Portugal, Poola, Norra, Holland, Iisrael, Ungari, Suurbritannia, Prantsusmaa, Soome, Hispaania, Eesti, Taani, Saksamaa, Tšehhi, Šveits, Bulgaaria, Belgia) andmed.

Hariduse jälgimiseks on kasutusel muutuja, mis palub vastajal nimetada omandatud haridus täisaastates (*„About how many years of education have you completed, whether full-time or part-time? Please report these in full-time equivalents and include compulsory years of schooling“*). Muutuja on minu töös ümber kodeeritud neljaks hariduse grupiks, sest need neli gruppi vastavad sisuliselt erinevatele võimalikele haridustasemetele, mida võimalik omandada on. Vaatamata sellele, et haridussüsteemid võivad suuremal või vähemal määral riigiti erineda, muudab haridustasemetes vaatlemine tulemused mõistetavamaks ja tähenduslikumaks. Sarnaselt on omandatud hariduse gruppideks jaganud ka Wolfinger *et al* (1980:17). Esimese moodustab kuni kuus aastat haridust omandanud, millele vastab algharidus. Teise gruppi kuuluvad 7-12 aastat haridust omandanud, mis tähendab, et neil on sisuliselt keskharidus. Kolmandasse gruppi kuuluvad 13-15 aastat haridust omandanud ja neil on seega esmane kõrgharidus. Neljandasse gruppi kuuluvad 15 ja enam aastat haridust omandanud, kelle võiks seega olla enam kui bakalaureuseharidus.

Sissetuleku vaatlemisel on kasutusel küsimus, mis palub vastajatel nimetada leibkonna sissetulek (*„Please tell me which letter describes your household's total income, after tax and compulsory deductions, from all sources? If you don't know the exact figure, please give an estimate. Use the part of the card that you know best: weekly, monthly or annual income“*). Vastuseks on võimalik valida kümne erineva sissetulekugrupi vahel. Kuigi sissetulekute vahemikud erinevad riigiti, on need proportsioonide alusel kümneks jaotatud, et andmed oleks võrreldavad.

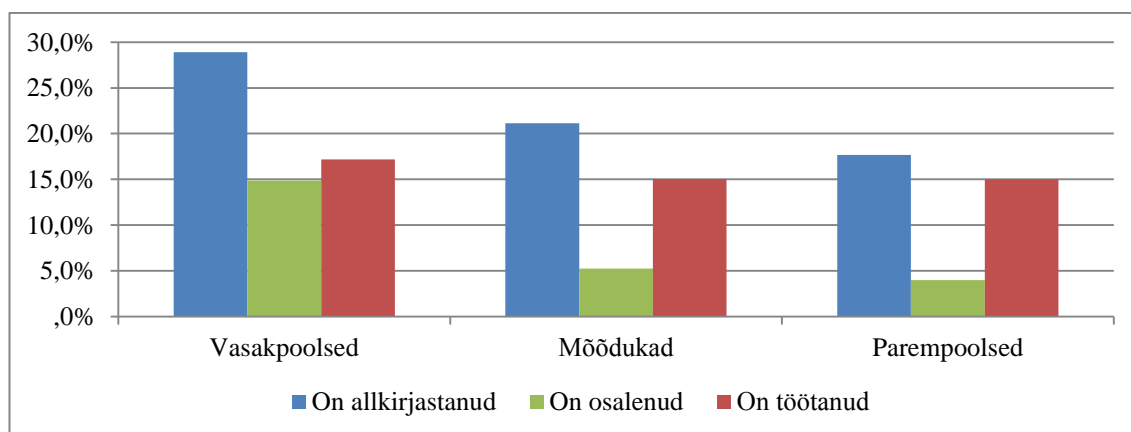
Vanuse puhul on vastajad öelnud oma sünniaasta, mille järgi on arvatatud nende vanus (*„Age of respondent, calculated“*).



## 2.2 Üldine osalemine ja poliitilised vaated

Käesolev alapeatükk annab ülevaate poliitilistes tegevustes (petitsioonide allkirjastamine, seaduslikel demonstratsioonidel osalemine, mõnes muus organisatsioonis või ühenduses töötamine) ja osalejate poliitilisest enesepaigutusest vasak-parem skaalal.

Joonis 2 jaotab petitsioone allkirjastanud, demonstratsioonidel osalenud ning organisatsioonis töötanud poliitilise enesepaigutuse alusel. Vasakpoolsete hulgas on petitsioone viimase 12 kuu jooksul allkirjastanud 28,9% ning parempoolsete hulgas 17,7%. Demonstratsioonidel osalenuid on vasakpoolsete seas 14,9%, kuid parempoolsete seas oluliselt vähem ehk 4,0%. Mõnes muus organisatsioonis töötanud on vasakpoolsete hulgas 17,2%, kuid parempoolsete hulgas veidi vähem ehk 15,0%. Mõõdukate hulgas on petitsioone allkirjastanud 21,2%, demonstratsioonidel osalenuid 5,3% ja mõnes muus organisatsioonis töötanud 15,0%.



Joonis 2. Vasak-parem skaalale paigutumine kolme poliitilise osalusvormi lõikes

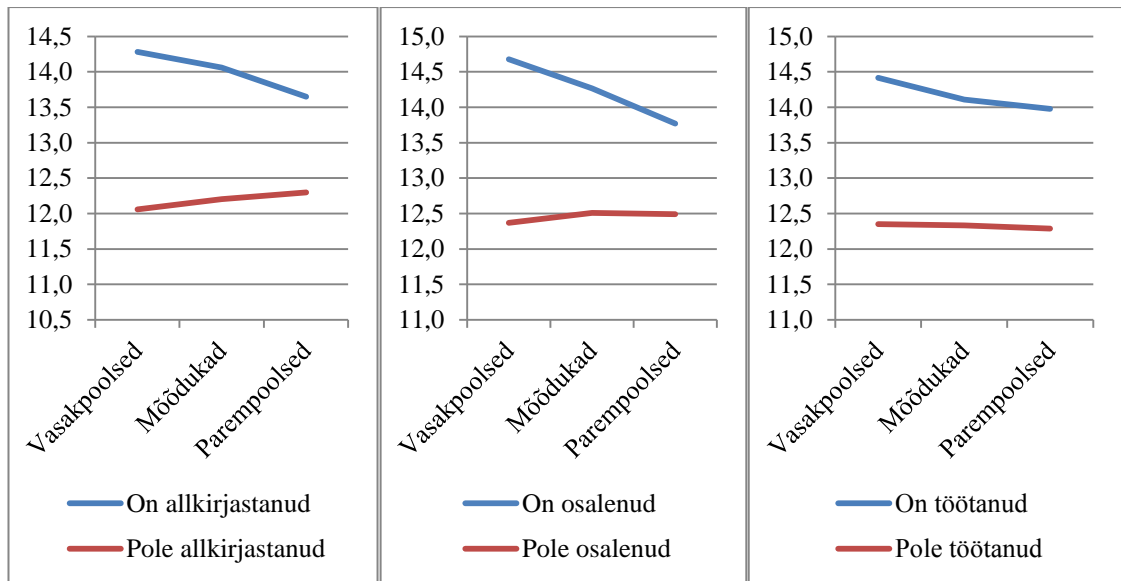
Seega, kui vaadelda vastajaid, kes mõnes poliitilises tegevuses viimase 12 kuu jooksul osalenud, võib öelda, et vasakpoolseid ideid pooldavad vastajad on kõigi kolme osalusvormi lõikes aktiivsemad osalejad kui mõõdukad vastajad. Parempoolsed vastajad on nii petitsioonide allkirjastamise kui demonstratsioonidel osalemise puhul mõõdukatest vähem aktiivsed. Mõnes muus organisatsioonis töötamise puhul on mõõdukate ja parempoolsete aktiivsus võrdne (15,0%). Seega ei ole eelpool püstitatud väide, et äärmuslikult meelestatud inimesed on mõõdukatest poliitiliselt aktiivsemad, kinnitust leidnud. Mõõdukatest aktiivsemad on ainult vasakpoolsed, mitte aga teise äärmusesse ehk end paremale paigutanud vastajad. Vasakpoolsete suuremat aktiivsust

võib selgitada aga see, et vasak-parem skaala kontseptsiooni ja tähenduse järgi ongi vasakpoolsed need, kes suurema võrduse ja hetkeolukorra muutmise eest seisavad ning seega on tõenäoline, et nad oma seisukohti ka aktiivsemalt väljendavad kui parempoolsed, keda pigem konservatiivseteks võib pidada. Kui vaadata poliitiliste osalusvormide paigutumist Milbrathi püramiidskeemi, peaks kõige enam olema vastajad allkirjastanud petitsioone (pealtvaatajategevus) , seejärel osalenud demonstratsioonidel (üleminekutegevus) ning kolmandaks ehk kõige vähem peaks vastajaid olema töötanud mõnes muus organisatsioonis või ühingus (gladiaatoritegevus). Jooniselt 2 selgub aga, et kõige enam on vastajad allkirjastanud petitsioone, kuid kõige vähem on osalenud demonstratsioonidel, ometi peaks see tegevus olema teisel kohal mõnes muus organisatsioonis töötamise asemel. Järgnevates alapeatükkides on poliitilise osalemise vormid vaatluse all sotsiaal-demograafiliste muutujate lõikes.

### **2.3 Haridustase ja poliitiline osalemine**

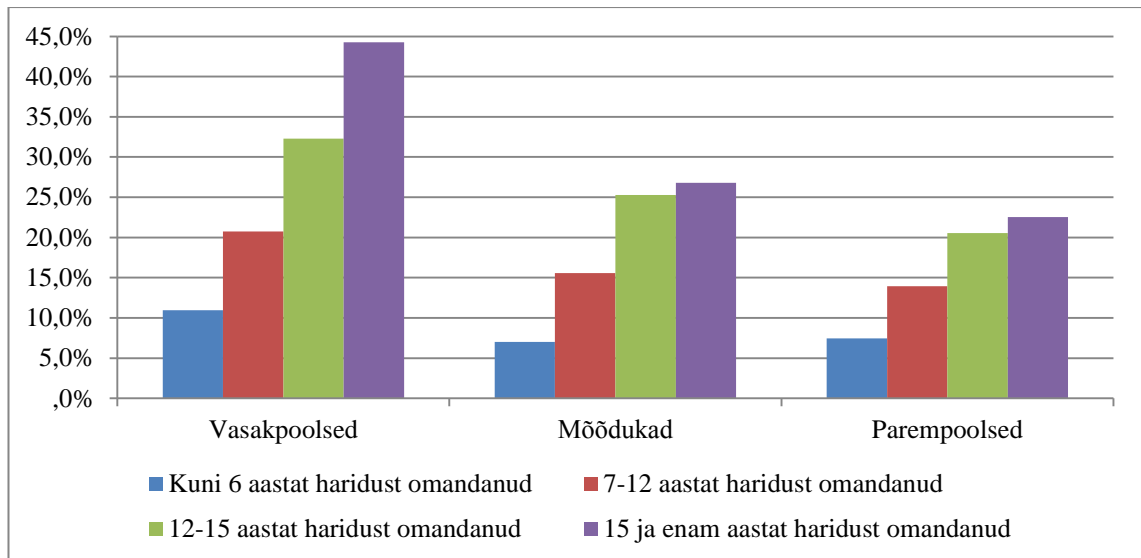
Järgnev alapeatükk annab ülevaate poliitilise osalemise ja poliitilise enesepaigutuse vahelisest seosest omandatud haridustaseme gruppide abil. Vaatluse all on nii vastajate keskmine omandatud haridus kui ka erinevatesse haridusgruppidesse jaotumine.

Joonisel 3 on kujutatud vastajate omandatud haridust aastates kolme poliitilise vaate grupi seas nii nende puhul, kes viimase 12 kuu jooksul mõnes poliitilises tegevuses osaleid, kui nende puhul, kes pole viimase 12 kuu jooksul osalenud. Selgub, et vasakpoolsed, kes on viimase 12 kuu jooksul kas petitsiooni allkirjastanud, demonstratsioonil osalenud või mõnes muus organisatsioonis töötanud, on haridust omandanud keskmiselt kauem kui parempoolsed või mõõdukad osalejad. Nende vastajate haridustase, kes viimase 12 kuu jooksul kolme poliitilise osalemise vormiga seotud pole olnud, on paari aasta võrra madalam kui neil, kes on osalenud.



Joonis 3. Poliitilised vaated ning petitsioonide allkirjastamine, seaduslikel demonstratsioonidel osalemine ja mõnes muus organisatsioonis või ühenduses töötamine viimase 12 kuu jooksul (omandatud haridus keskmiselt täisaastates)

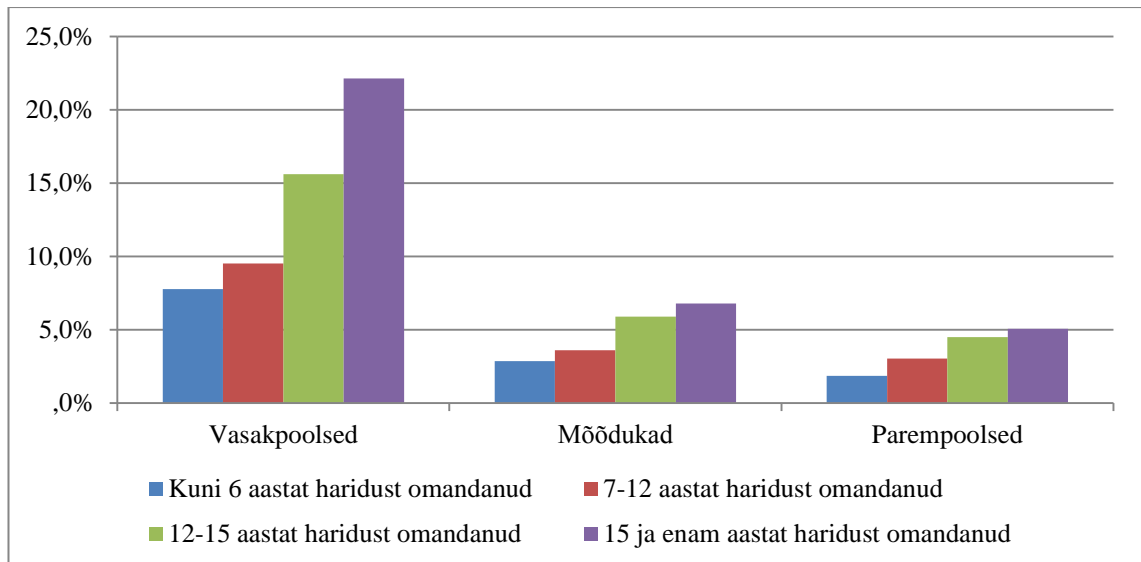
Jooniselt 4 selgub, et vasakpoolsete seas, kes on viimase 12 kuu jooksul mõne petitsiooni allkirjastanud, suureneb aktiivsus haridustaseme kasvades oluliselt. Kui vasakpoolsete hulgas, kes on kuni kuus aastat haridust omandanud, oli petitsioone allkirjastanute osakaal vaid 11%, siis 7-12 aastat haridust omandanute hulgas oli allkirjastanute osakaal 20,7%, 12-15 aasta haridust omandanute seas juba 32,3%, ning viimases, 15 ja enam aastat haridust omandanute hulgas lausa 44,3%. Ka parempoolsete vastajate hulgas on näha, et enam haridust omandanute seas allkirjastatakse petitsioone enam. Parempoolsete seas, kellel haridust kuni kuus aastat, allkirjastas petitsioone viimase 12 kuu jooksul 7,5% vastajatest ning 15 ja enam aastat haridust omandanute seas allkirjastas petitsioone 22,5% vastajatest, mis teeb vaheks 16 protsendipunkti.



Joonis 4. Poliitilised vaated ning petitsioone allkirjastanud viimase 12 kuu jooksul (omandatud haridus aastates)

Töö teoreetilises osas välja toodud käitlust sellest, et kõrgema haridustasemega inimesed osalevad rohkem, kinnitab ka petitsioonide allkirjastamise näide. Nii vasakpoolsete, mõõdukate kui ka parempoolsete seas on viimase 12 kuu jooksul petitsioone allkirjastanud kõige enam vastajad, kellel on haridust 15 aastat ja enam. Kui võrrelda äärmuslike ning mõõdukate vastajate aktiivsust, selgub, et vasakpoolsete hulgas on enam allkirjastanud kõigis haridusgruppides. Parempoolsete hulgas on mõõdukatest veidi enam allkirjastanud vaid esimeses ehk kuni kuus aastat haridust omandanute seas.

Joonis 5 kujutab viimase 12 kuu jooksul seaduslikel demonstratsioonidel osalemist vasakpoolsete, mõõdukate ning parempoolsete hulgas, vaadeldes seda omandatud haridustasemete kaupa. Vasakpoolsete hulgas on demonstratsioonidel osalenuid olenevalt haridustasemest 7,8 protsendist kuni 22,1 protsendini. Mõõdukate hulgas jääb osalusprotsent 2,9% ja 6,8% vahele. Parempoolsete hulgas on osalejaid 1,9% ja 5,1% vahel.

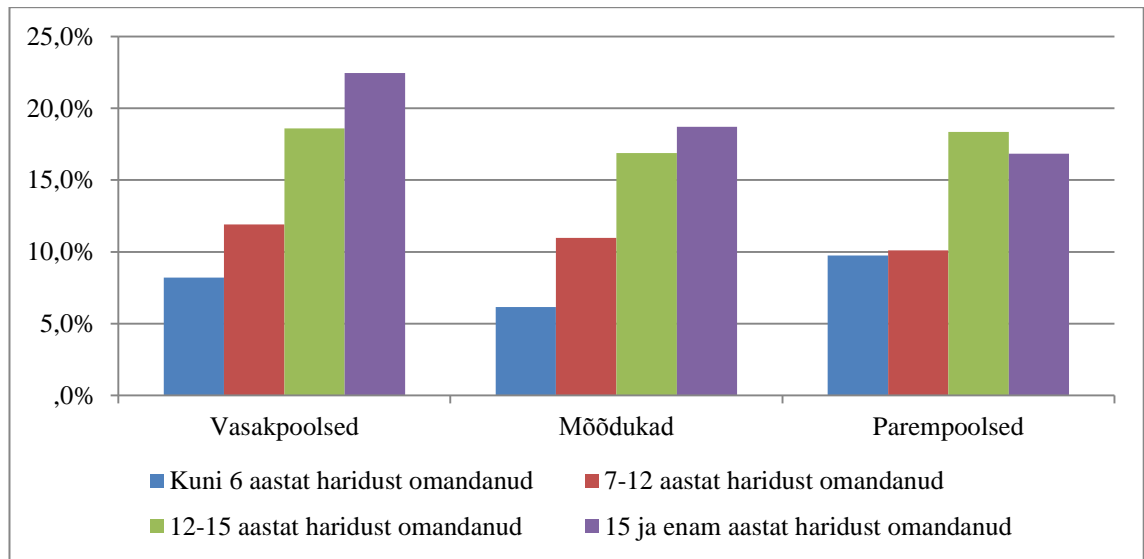


Joonis 5. Poliitilised vaated ning seaduslikel demonstratsioonidel osalemine viimase 12 kuu jooksul (omandatud haridus täisaastates)

Seega kinnitab ka demonstratsioonidel osalemise näide seost kõrgema haridustaseme ja suurema poliitilise aktiivsuse vahel. Kuigi vasakpoolsed on mõõdukatest agaramad demonstratsioonidel osalejad, siis teine äärmus ehk parempoolsed, on jällegi mõõdukate vastajatega võrreldes vähem aktiivsed. Küll aga on oluline tähele panna, et ka kõige madalama haridustasemega ehk vaid kuni kuus aastat haridust omandanud vasakpoolsed on aktiivsemad demonstratsioonidel osalejad kui ükskõik millise haridustasemega mõõdukad või parempoolsed.

Jooniselt 6 on näha viimase 12 kuu jooksul mõnes muus organisatsioonis või ühenduses töötanud vasakpoolsete, mõõdukate ja parempoolset vastajate osakaal omandatud haridustaseme lõikes. Kui demonstratsioonidel osalemise puhul oli vasakpoolsete hulgas osalenute osakaal võrreldes mõõdukate ja parempoolsetega oluliselt suurem, siis mõnes muus organisatsioonis töötamise näite puhul on osakaalud sarnasemad. Vasakpoolsete hulgas on töötanud 8,2% kuni 22,4 protsendini. Mõõdukate hulgas jääb töötanute osakaal 6,2% ja 18,7% vahele. Parempoolsete seas on töötanud vastavalt haridustasemele 1,9% kuni 5,1 protsendini. Kui siiani on kõigi näidete puhul kinnitust leidnud, et kõige kõrgema haridustasemega (15 ja enam aastat) vastajad nii vasak- ja parempoolsete kui mõõdukate seas osalevad kõige enam, siis parempoolsete hulgas, kes on mõnes muus organisatsioonis või ühingu töötanud, on kõige enam osalenud hoopis eelviimases (12-15 aastat) haridusgrupis. Lisaks on parempoolsete

hulgas kuni kuus aastat ja 7-12 aastat haridust omandanute aktiivsuse vahe üsna väike (0,4%).



Joonis 6. Poliitilised vaated ning mõnes muus organisatsioonis või ühenduses töötamine viimase 12 kuu jooksul (omandatud haridus täisaastates)

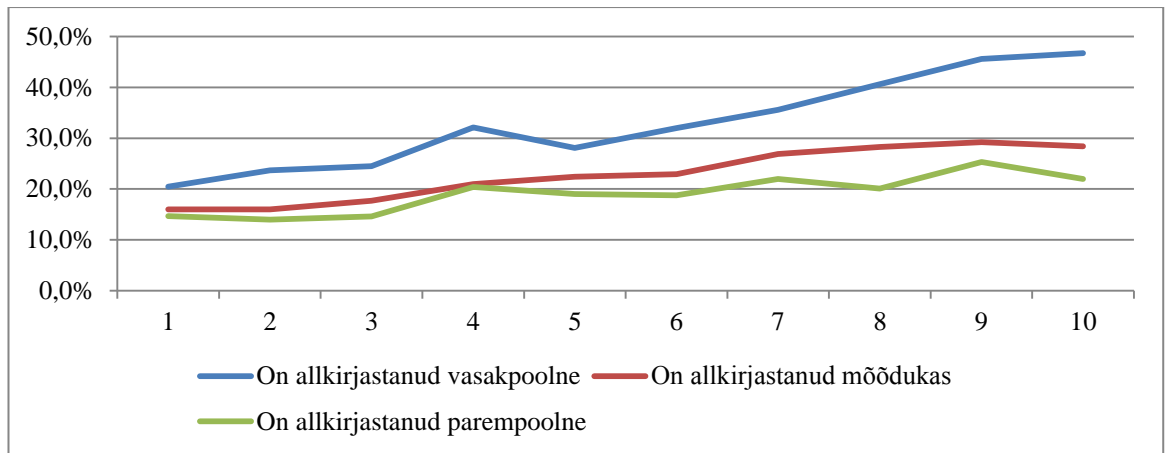
Kokkuvõtteks haridustaseme, poliitiliste vaadete ja osalemise seoste kohta võib öelda, et haridustaseme kasvades, suureneb osalusprotsent nii vasakpoolsete, mõõdukate kui parempoolsete hulgas. Seda kõigi kolme vaadeldud osalusvormi puhul. Üheks erandiks on parempoolsete hulgas 12-15 aastat haridust omandanud ning mõnes muus organisatsioonis või ühingu töötanus, kes on millegi pärast veidi aktiivsemad kui 15 ja enam aastat haridust omandanud.

Kõigi kolme näite puhul on selgunud, et vasakpoolsete hulgas mõõdukatest enam poliitiliselt aktiivseid vastajaid. Parempoolsete hulgas on pigem vähem poliitiliselt aktiivseid vastajaid kui mõõdukate hulgas, erandiks on mõnes muus organisatsioonis töötamine, mille puhul on parempoolsete hulgas esimeses ja kolmandas haridusgrupis enam poliitiliselt osalenuid kui mõõdukate samades haridusgruppides. Kui vaadata tagasi Milbrathi poliitiliste osalusvormide püramiidile, siis ka koos haridustaseme muutujaga selgub, et demonstratsioonidel osalenuid peaks olema rohkem kui mõnes muus organisatsioonis töötanuid, aga on vastupidi.

### 2.3 Sissetulek ja poliitiline osalemine

Sissetuleku kui ühe sotsiaal-majandusliku muutuja mõju hindamiseks on antud töös kasutusel muutuja mis jaotab vastajad nende leibkonna netosissetuleku alusel detšiilidesse, mis tähendab, et populatsioon jagatud kümneks osaks, milles alumised kümme protsenti on vastavalt esimeses detšiilis ja nii edasi.

Joonis 7 annab ülevaate petitsioonide allkirjastamisest ning poliitilistest vaadetest sissetulekugruppide kaupa. Jooned kujutavad viimase 12 kuu jooksul petitsioone allkirjastanud vastajate osakaalude jaotust kolme poliitilise vaate (vasakpoolsus, mõõdukus, parempoolsus) vahel. Üldiselt võib öelda, et mida suurem on vastaja sissetulek, seda suurem on aktiivsus: petitsioone on viimase 12 kuu jooksul enam allkirjastanud suurema leibkonna sissetulekuga inimesed. Vasakpoolsete hulgas on neid, kes viimase 12 kuu jooksul mõnele petitsioonile alla kirjutanud, alati suhteliselt rohkem kui mõõdukate ning parempoolsete hulgas. Kõigi sissetulekugruppide puhul on vasakpoolsed teistest gruppidest märgatavalt aktiivsemad. Kui kõige esimesse sissetulekugruppi kuuluvad vasakpoolseid vastajaid on petitsioone allkirjastanud 20,5%, siis kõige suurema sissetulekuga grupis on neid 46,7%, mõõdukate seas on petitsioone allkirjastanud esimeses grupis 16% kuni kümnes 28,4% ning parempoolsete seas esimeses detšiilis 14,7% kuni kümnes 22,0%. Üldiselt on üleminekud sissetulekugruppide vahel ühtlased, liikudes paari protsendipunkti kaupa. Nii vasakpoolsete kui ka parempoolsete osakaal muutub korraks järsult kolmanda ja neljanda sissetulekugrupi vahel. Mõõdukate hulgas suureneb petitsioone allkirjastanute hulk järk-järgult ilma suuremate hüpeteta.

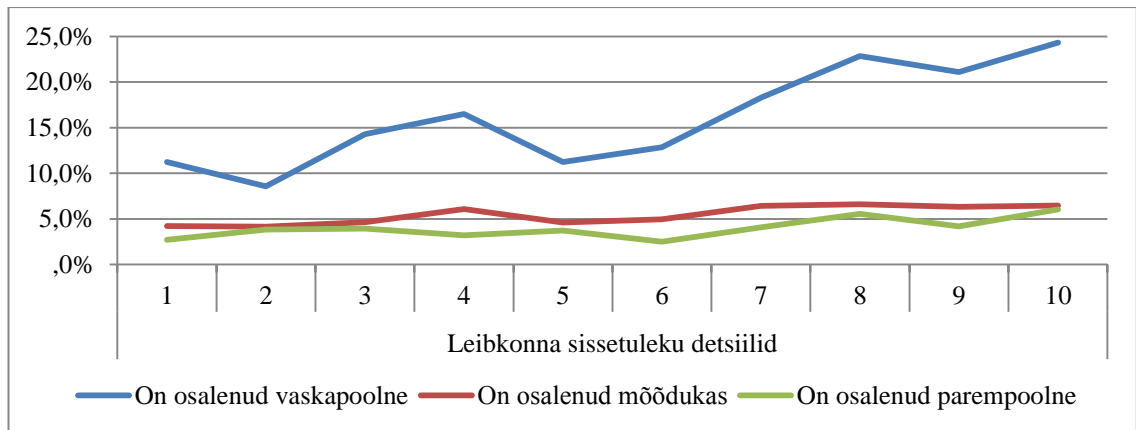


Joonis 7 . Poliitilised vaated ning petitsioonide allkirjastamine viimase 12 kuu jooksul (osakaal leibkonna sissetuleku detšiilides)

Varem välja toodud seost sissetuleku ja poliitilise aktiivsuse vahel kinnitab seega ka petitsioonide allkirjastamine kui üks poliitilise osalemise vorm. Kõikide poliitilise paigutuse gruppide seas leibkonna sissetuleku suurenemisega suureneb ka petitsioone allkirjastanute osakaal. Mis puudutab seda, kas äärmused on aktiivsemad petitsioonide allkirjastajad kui mõõdukad, siis selgub, et vasakpoolsete hulgas on rohkem petitsioone allkirjastanud kui mõõdukate hulgas. Parempoolsete hulgas on neid peaaegu sama palju kui mõõdukate hulgas, kuid siiski veidi vähem.

Joonis 8 selgitab demonstratsioonidel osalenud vastajate jagunemist kolme poliitilise enesepaigutuse grupi vahel. Nagu ka petitsioonide allkirjastamise puhul, on kõige enam viimase 12 kuu jooksul seaduslikel demonstratsioonidel osalenuid vasakpoolsete hulgas. Kuigi üldiselt on kõikide poliitilise enesepaigutuse gruppide hulgas demonstratsioonidel osalenute osakaal oluliselt väiksem kui petitsioonide allkirjastamise puhul. Vasakpoolsete hulgas on demonstratsioonidel osalenute osakaal 11,2% esimeses sissetulekugrupis kuni 24,3% viimases sissetulekugrupis. Osalenute osakaal tõuseb vasakpoolsete hulgas oluliselt kolmandas sissetulekugrupis, kuid langeb järsult viiendas sissetulekudetsiilis. Mõõdukate seas püsib demonstratsioonidel osalenute osakaal 4-6% vahel. Parempoolsete hulgas on osalenute osakaal veel väiksem.

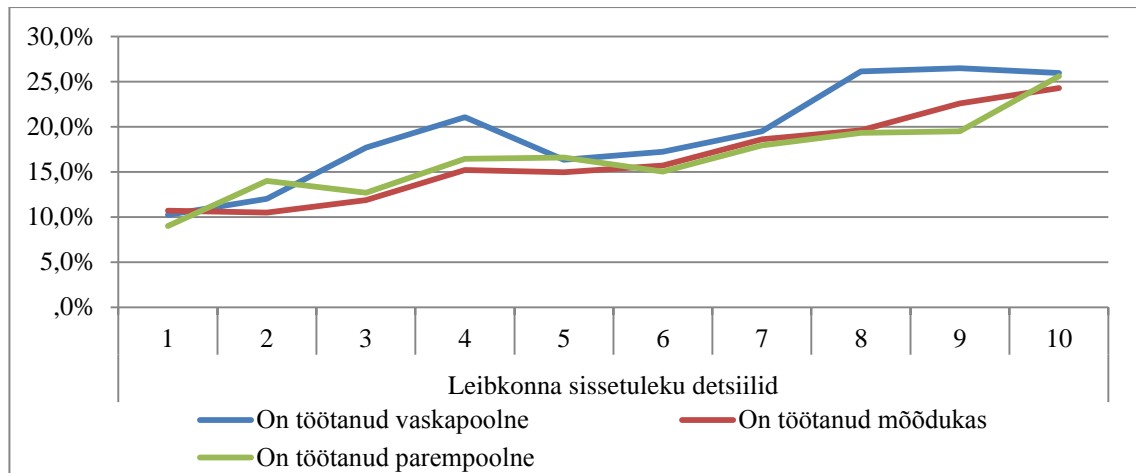




Joonis 8. Poliitilised vaated ning seaduslikel demonstratsioonidel osalemine viimase 12 kuu jooksul (osakaal leibkonna sissetuleku detiilides)

Demonstratsioonidel osalemise näite põhjal võib öelda, et sissetuleku suurenedes muutuvad aktiivsemaks eelkõige vasakpoolsed. Nii mõõdukate kui parempoolsete hulgas on demonstratsioonidel osalenute osakaal kõikide sissetulekugruppide lõikes üsna sarnane ning ei suurene oluliselt sissetuleku kasvades. Nagu petitsioonide allkirjastamisegi puhul, on vasakpoolsete hulgas rohkem demonstratsioonidel osalenuid kui mõõdukate hulgas. Parempoolsete hulgas aga hoopis veidi vähem ehk 2,7% -6%.

Joonis 9 kujutab mõnes muus organisatsioonis või ühenduses töötamist viimase 12 kuu jooksul kolme poliitilise enesepaigutuse grupi sees. Võrreldes petitsioonide allkirjastamise ning demonstratsioonidel osalemisega, on kõikide gruppide sees viimase 12 kuu jooksul töötanute osakaal pigem sarnane. Vasakpoolsete hulgas on töötanuid märgatavalt enam kolmanda, neljanda ning kaheksanda sissetulekugrupi hulgas. Nii vasakpoolsete, mõõdukate kui parempoolsete hulgas on esimesse sissetulekugruppi kuuluvaid vastajaid enam-vähem võrdselt: 9 protsendist kuni 10,7 protsendini. Viimases sissetulekugrupis on on kõikide poliitilise vaate gruppide hulgas 24,3% kuni 25,9% mõnes muus organisatsioonis töötanuid.



Joonis 9. Poliitilised vaated ning mõnes muus organisatsioonis või ühenduses töötamine viimase 12 kuu jooksul (osakaal leibkonna sissetuleku detšiilides)

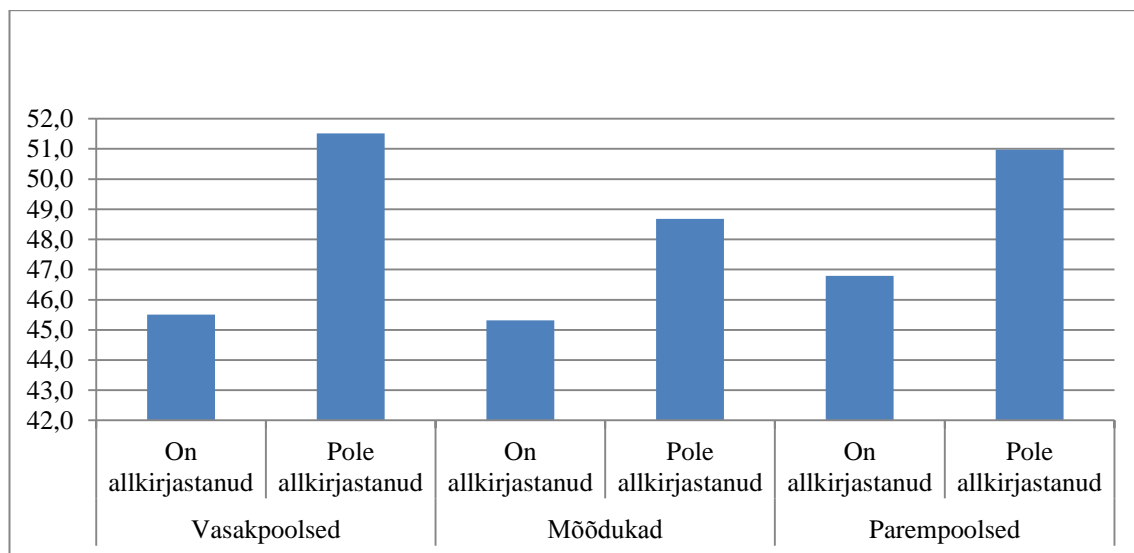
Kui eelnevate poliitilise osalemise näidete puhul on vasakpoolsed olnud aktiivsemad kui mõõdukad ja parempoolsed, siis töötamise puhul on parempoolsete hulgas veidi rohkem töötanud kui vasakpoolsete hulgas isegi kahes sissetulekudetsiilis (teises ja viiendas). Töötamise näite puhul on erinevalt eelnevatest ka parempoolsete hulgas kohati rohkem töötanud kui mõõdukate hulgas. Seega mõnes muus organisatsioonis või ühenduses töötamise puhul leiab kinnitust väide, et üldiselt on äärmuslikumad vastajad poliitilises osaluses aktiivsemad.

Kokkuvõtlikult võib öelda, et sissetuleku suurenemine avaldas mõju nii vasakpoolsetele, mõõdukatele kui parempoolsetele kõigi poliitilise osalemise vormide puhul. Petitsioonide allkirjastamise ja demonstratsioonidel osalemise puhul suurenes sissetuleku kasvades enam poliitiline osalemine vasakpoolsete kui mõõdukate ning parempoolsete seas. Erandiks on siin mõnes muus organisatsioonis töötamine, mille puhul suurenes töötanute osakaal oluliselt ka mõõdukate ning parempoolsete seas. Töö teoreetilises osas mainitud teooria, mille järgi peaks sissetulek inimeste poliitilist aktiivsust mõjutama vaid teatud piirini nende andmete põhjal pigem kinnitust ei leia. Nii petitsioonide allkirjastamise kui demonstratsioonidel osalemise puhul suureneb aktiivsus mõningate langustega järk-järgult esimesest sissetulekudetsiilist viimaseni. Erandiks on vasakpoolsed, kes on mõnes muus organisatsioonis aasta jooksul töötanud ning kelle aktiivsus on kaheksandas kuni kümnendas sissetulekugrupis üsna sarnane. Nagu ka hariduse muutuja puhul on demonstratsioonidel osalenuid märgatavalt vähem kui mõnes muus organisatsioonis töötanud, kuigi hierarhilise püramiidstruktuuri järgi peaks see vastupidi olema.

## 2.4 Poliitiline osalemine vastavalt vanusele

Kolmanda ja viimase sotsiaal-demograafilise muutujana on selles töös vaatluse all vastajate vanus. Nagu eelpool mainitud on erinevate autorite käsitlese järgi vanus arvestatav poliitilise osaluse mõjutaja ning kõige aktiivsemad peaksid inimesed olema keskeas.

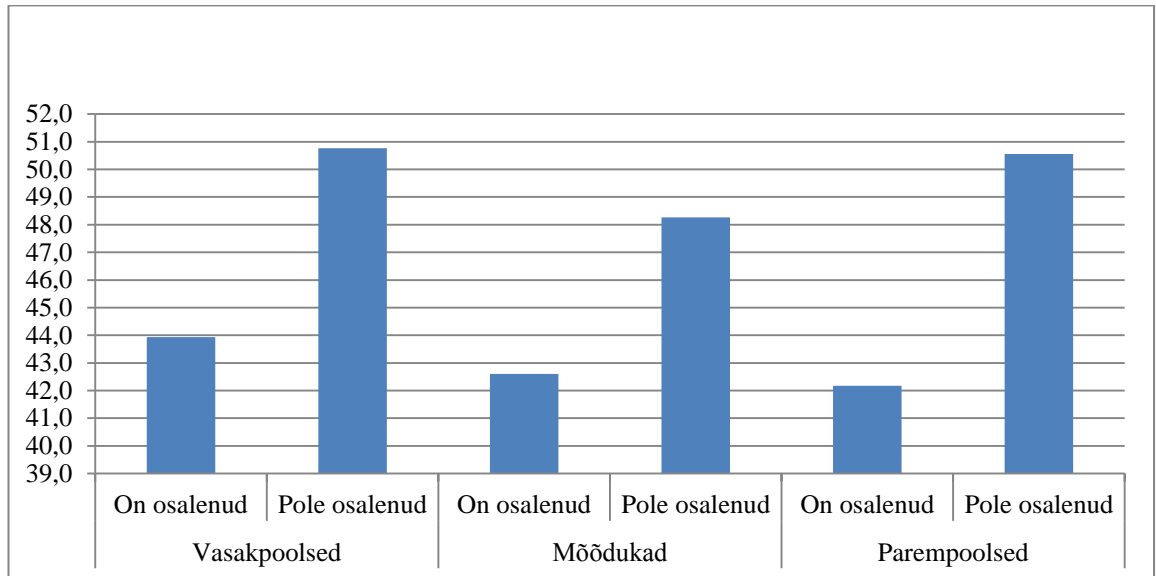
Jooniselt 10 selgub, et nende vastajate, kes petitsioone allkirjastanud pole, keskmine vanus on märgatavalt kõrgem, kui nende, kes on viimase 12 kuu jooksul mõnele petitsioonile alla kirjutanud. Eriti märgatav on vahe vasakpoolsete hulgas, kus petitsioone allkirjastanud vastajate keskmine vanus on 45,5 aastat, samal ajal kui nende keskmine vanus, kes petitsioone allkirjastanud pole, on 51,5 aastat. Kõige väiksem keskmise vanuse vahe allkirjastanute ja mitte allkirjastanute vahel on mõõdukate puhul, kus see on 3,4 aastat. Kui vaadelda äärmusi, siis parempoolsete allkirjastanute keskmine vanus on 46,8 aastat ja vasakpoolsete puhul on see veidi madalam ehk 45,5 aastat.



Joonis 10. Poliitilised vaated ning petitsioonide allkirjastanud viimase 12 kuu jooksul (vastaja keskmise vanuse lõikes)

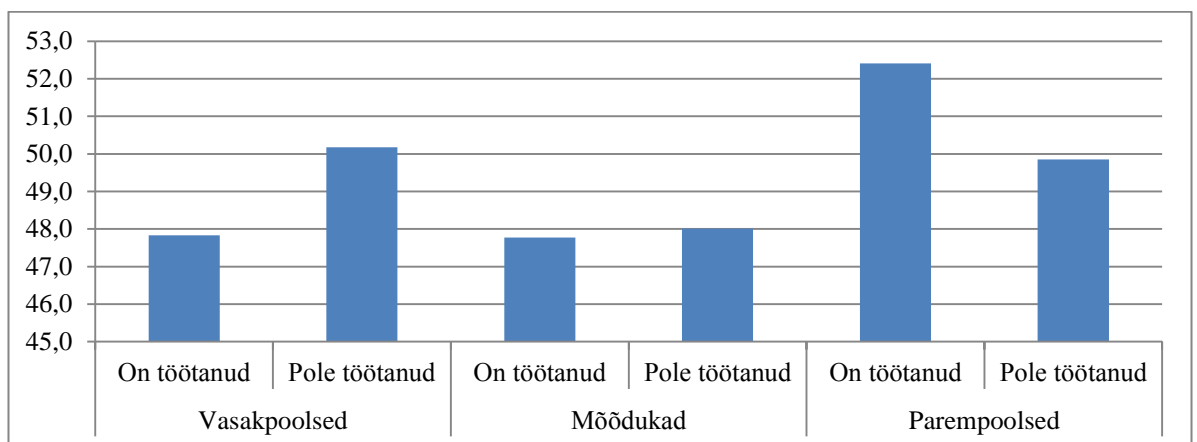
Jooniselt 11 selgub, et viimase 12 kuu jooksul seaduslikel demonstratsioonidel mitte osalenute keskmine vanus on selgelt kõrgem kui nende, kes on demonstratsioonidel osalenud. Kui petitsioonide allkirjastanute puhul oli kõige kõrgem keskmine vanus

parempoolsetel osalejatel, siis demonstratsioonidel osalejate seas on kõige kõrgem keskmine (43,9 aastat) hoopis vasakpoolsete hulgas. Demonstratsioonidel osalenute puhul on parempoolsete keskmine vanus mõõdukate keskmisest vanusest madalam.



Joonis 11. Poliitilised vaated ning seaduslikel demonstratsioonidel osalenud viimase 12 kuu jooksul (vastaja keskmise vanuse lõikes)

Joonis 12 kujutab viimase 12 kuu jooksul mõnes muus organisatsioonis või ühingu töötamist vastajate keskmise vanuse lõikes. Erinevalt petitsioonide allkirjastamisest ning demonstratsioonidel osalejatest on parempoolsete töötanute keskmine vanus (52,4 aastat) kõrgem kui nendel, kes pole (49,9 aastat) viimase 12 kuu jooksul organisatsioonis või ühingu töötanud. Mõõdukate seas on nii töötanute kui mitte töötanute keskmine vanus üsna sarnane 47,8 ja 48,0 aastat. Vasakpoolsete hulgas on töötanute keskmine vanus 47,8 aastat ja mittetöötanute keskmine vanus 50,2 aastat.

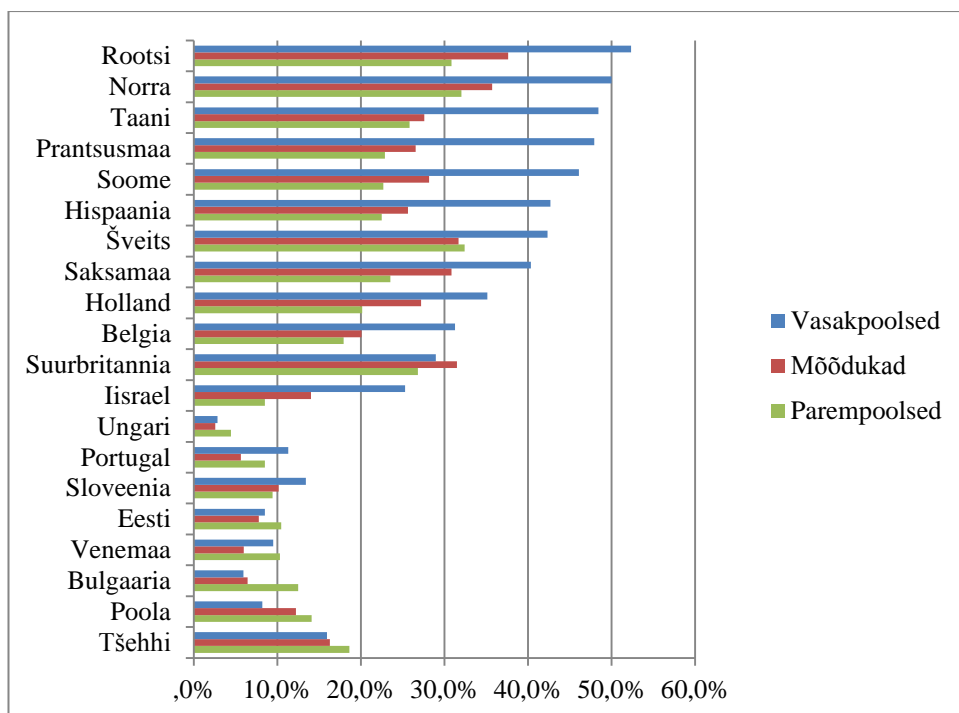


Joonis 12. Poliitilised vaated ning mõnes muus organisatsioonis või ühingu töötamine viimase 12 kuu jooksul (vastaja keskmise vanuse lõikes)

Nii on mõnes muus organisatsioonis töötamine poliitilise osalemise näitena veidi erinev petitsioonide allkirjastamisest ning demonstratsioonidel osalemisest. Üldiselt võib öelda, et poliitilistes tegevustes osalenute keskmine vanus jääb keskikka nagu teoreetilises osas välja toodud. Kui üldiselt poliitiliselt aktiivsete vastajate keskmine vanus märgatavalt madalam kui neil, kes pole aktiivsed, siis erandiks on vastajad, kes kuuluvad parempoolsete hulka, kes on viimase 12 kuu jooksul mõnes organisatsioonis või ühingus töötanud - nende keskmine vanus on 52,4 aastat, mis on kõrgem kui kõigi näidete osalenute kui mitteosalenute keskmised vanused.

## **2.5 Poliitiline osalemine riikide lõikes**

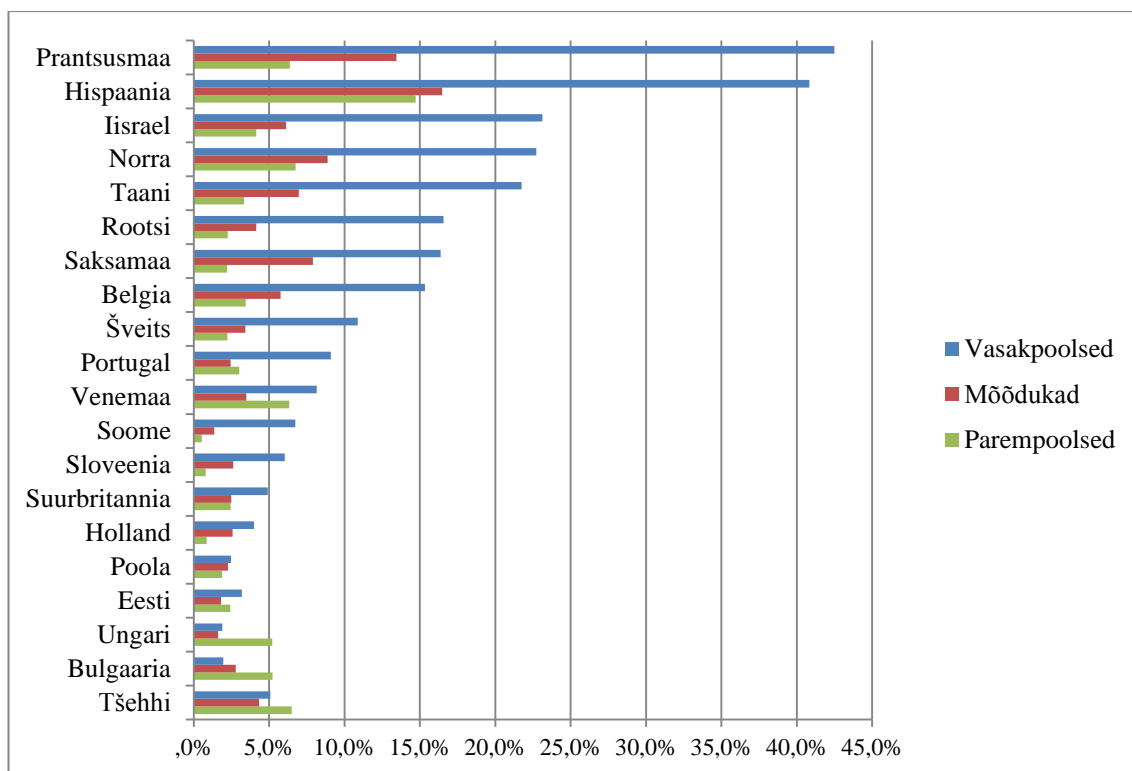
Alapeatükk 2.5 vaatlleb poliitilist osalemist enesepaigutuse lõikes riigiti. Joonisel 13 on kujutatud petitsioonide allkirjastanute jagunemine riigiti. Kui vaadelda petitsioonide allkirjastamist riikide lõikes, siis suuremas osas riikides on vasakpoolsete vastajate osakaal petitsioone allkirjastanute seas kõige suurem. Parempoolsete osakaal võrreldes vasakpoolsete ja mõõdukatega viimase 12 kuu jooksul petitsioone allkirjastanud vastajate seas suurem Bulgaarias ning Poolas. Vasakpoolseid vastajaid, kes on viimase 12 kuu jooksul mõne petitsiooni allkirjastanud on parempoolsetest ja mõõdukatest enam Belgias, Šveitsis, Saksamaal, Taanis, Hispaanias, Soomes, Prantsusmaal, Iisraelis, Hollandis, Norras, Portugalis ning Rootsis. Eriti suure vasakpoolsete allkirjastajate osakaaluga paistavad silma Põhjamaad Rootsi, Taani ja Norra. Enam-vähem sarnane on vasak- ja parempoolsete ning mõõdukate osakaal Tšehhis, Eestis, Suurbritannias, Ungaris, Venemaal ja Sloveenias.



Joonis 13. Poliitilised vaated ning petitsioonide allkirjastamine riigiti viimase 12 kuu jooksul

Kui vaadelda seda, kas andmestikus olemasolevate Euroopa Liidu nii-öelda vanades liikmesriikides on osalus suurem, siis tabelis 2 kuvatud andmed üldiselt kinnitavad seda. Näiteks Belgias, Saksamaal, Taanis, Hispaanias, Soomes, Prantsusmaal, Hollandis ja Rootsis on petitsioone allkirjastanud oluliselt enam kui 2004. aastal ja hiljem liitunud riikides seas nagu Eesti, Bulgaaria, Sloveenia, Ungari, Tšehhi ja Poola. Vanadest liikmesriikidest on suhteliselt madal petitsioone allkirjastanud vastajate osakaal Portugalis.

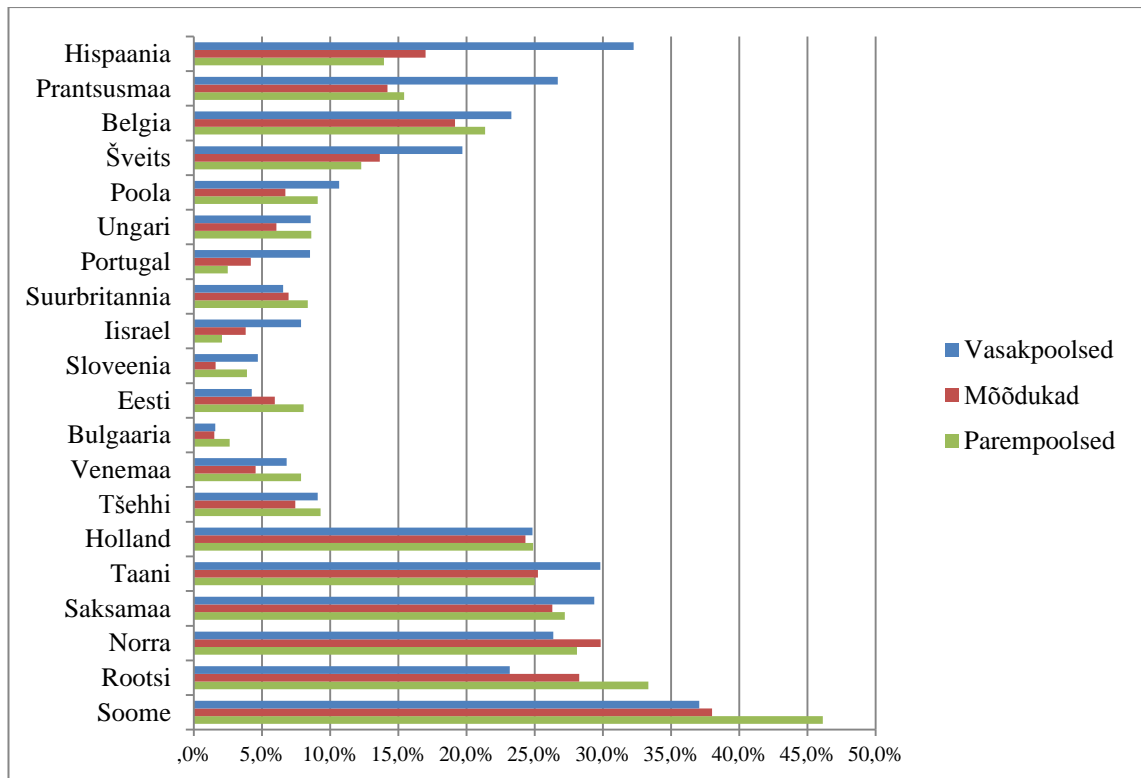
Joonisel 14 on kujutatud seaduslikel demonstratsioonidel osalemist poliitilise enesepaigutamise kategooriate abil. Kui vaadelda demonstratsioonidel osalemist riikide lõikes, siis suuremas osas riikides on demonstratsioonidel osalejatest kõige suurema osakaaluga vasakpoolsed. Riigid, kus vasakpoolsed on aktiivsemad kui mõõdukad ja parempoolsed on: Belgia, Šveits, Saksamaa, Taani, Hispaania, Soome, Prantsusmaa, Iisrael, Norra, Portugal, Rootsi ja Sloveenia. Parempoolsed on vasakpoolsetest ja mõõdukatest aktiivsemad vaid Bulgaarias, Tšehhis ja Ungaris. Mõõdukatest aktiivsemad, aga vasakpoolsetega võrreldes vähem aktiivsed on parempoolsed Eestis ja Venemaal. Suhteliselt võrdsed on vasakpoolsete, mõõdukate ning parempoolsete demonstratsioonidel osalejate osakaalud Suurbritannias, Hollandis ja Poolas.



Joonis 14. Poliitilised vaated ning seaduslikel demonstratsioonidel osalemine riigiti viimase 12 kuu jooksul

Silmapaistvalt palju, 42,5% ehk pea pooled, on vasakpoolsete hulgast Prantsusmaal demonstratsioonidel osalenud. Nagu selgus on parempoolsete hulgas võrreldes mõõdukatega enam demonstratsioonidel osalejaid uutes Euroopa Liidu liikmesriikides, nagu Eesti, Bulgaaria, Ungari ja Tšehhi. Eranditeks on Sloveenia ja Poola, kus parempoolsete seas on osalenuid vähem kui vasakpoolsete ja mõõdukate vastajate hulgas.

Joonisel 15 on kujutatud mõnes muus organisatsioonis või ühingus töötamist riikide lõikes poliitilise enesepaigutamise kategooriate kaupa. Kui kahe eelneva poliitilise osalemise vormi puhul on vasakpoolsed silmapaistvalt aktiivsemad olnud, siis töötamise näite puhul, on ka parempoolsete seas poliitilise osaluse protsent üsna kõrge. Parempoolsete hulgas võrreldes mõõdukatega on enam viimase 12 kuu jooksul mõnes muus organisatsioonis töötanud Sloveenias, Rootsis, Venemaal, Poolas, Ungaris, Soomes ja Eestis. Suhteliselt sarnane on vasakpoolsete, mõõdukate ja parempoolsete hulgas töötanute osakaal Hollandis, Suurbritannias, Taanis, Saksamaal, Tšehhis, Bulgaarias ja Belgias. Vasakpoolsete hulgas on töötanud võrreldes mõõdukatega enam Prantsusmaal, Hispaanias ja Šveitsis.



Joonis 15. Poliitilised vaated ning mõnes muus organisatsioonis või ühenduses töötamine riigiti viimase 12 kuu jooksul

Ka mõnes muus organisatsioonis või ühingus töötamise kui ühe võimaliku poliitilise osalemise näite puhul selgub, et vanemates Euroopa Liidu liikmesriikides on aktiivseid osalejaid enam kui uutes liikmesriikides.

Üldiselt võib vaadeldes poliitilist osalemist ning poliitilisi vaateid riikide lõikes öelda, et riikides, kus on paljud inimesed poliitiliselt aktiivsed olnud viimase 12 kuu jooksul, on palju osalejaid just vasakpoolsete seas. Andmed ei võimalda välja selgitada, kas suur osalusprotsent vasakpoolsete hulgas tuleb sellest, et inimesed on üldiselt aktiivsed ja vasakpoolsed lähevad vooluga kaasa või tingib suur aktiivsus vasakpoolsete hulgas suurema aktiivsuse ka mõõdukate ja parempoolsete hulgas. Ka riikide andmeid vaadates on võrreldes petitsoonide allkirjastamise ja demonstratsioonidel osalemisega organisatsioonis töötamine. Selle osalusvormi puhul on parempoolsete hulgas rohkem aktiivseid inimesi kui eelnevate osalusvormide puhul. Töö teoreetilises osas välja toodud väide, et Euroopa Liidu vanade liikmesriikide kodanikud on poliitiliselt aktiivsemad kui uuemate liikmesriikide kodanikud, sai antud töös kinnitust kõigi kolme poliitilise osalemise vormi põhjal. Huvitav on, et petitsoonide allkirjastamise ja demonstratsioonidel osalemise puhul on vanades liikmesriikides enam osalejaid



vasakpoolsete seas. Mõnes muus organisatsioonis töötamise puhul on aga aktiivsete vastajate osakaalud vasak-parempoolsete ja mõõdukate hulgas üsna võrdsed.

## Kokkuvõte

Käesoleva töö eesmärgiks oli kirjeldada äärmuslike vaadete ja poliitilist osalemise seost Euroopa Sotsiaaluuringu küsitluse põhjal, lisades sinna sotsiaal-majandusliku mõõtme ning jagunemise riigiti.

Poliitilise osalemise all võib mõista pea kõike, mida inimesed teevad, et väljendada oma arvamust ja mõjutada poliitiliste otsustajate käitumist. Kõige traditsioonilisem viis on poliitilist osalemist mõtestada valimistel osalemise kaudu. Küll aga on ka palju muid võimalusi, mille abil oma meelsust avaldada. Käesolevas töös olid poliitilise osalemise vormidena vaatluse all petitsioonide allkirjastamine, demonstratsioonidel osalemine ja mõnes muus organisatsioonis või ühingus (mitte parteis) töötamine. Vaatamata sellele, et vasak-parempoolsuse kontseptsiooni tähenduslikkust seatakse vahel kahtluse alla, on see käes olevas töös kasutusel. Tegemist on kõige otsesema viisiga saada ülevaade vastajate maailmavaatelisest paigutumisest, kuna nad on end ise skaalale paigutanud.

Poliitilise paigutumise ja poliitilise osalemise seost vaatlesin lähtudes Robert E. Lane'i, Davdi O. Searsi ja Giovanni Sartori kirjutistest lähtuvalt. Töö alguses püstitatud väide, et äärmuslikud inimesed on mõõdukatest poliitiliselt aktiivsemad ei saanud töös kinnitust. Kui vasakpoolsete vastajate hulgas on enamasti mõõdukatest aktiivsemaid, siis parempoolsete kohta see üldiselt ei kehti. Erandlikuks poliitilise osalemise vormiks on aga mõnes muus organisatsioonis või ühingus töötamine, mille puhul on ka parempoolsete seas mõõdukatest aktiivsemaid vastajaid.

Kinnitust sai seisukoht, et kõrgemalt haritud inimesed osalevad poliitiliselt rohkem kui need, kellel on vähem haridust. Üldiselt on nii vasakpoolsete, mõõdukate kui parempoolsete hulgas kõige enam osalenuid viimased haridusgrupis ehk 15 ja enam aastat haridust omandanute hulgas. Leibkonna sissetuleku lisamine seosesse kinnitas, et vasakpoolsete hulgas on aktiivsemad osalejad ning sissetuleku suurenemine suurendab poliitilist aktiivsust nii petitsioonide allkirjastamise, demonstratsioonidel osalemise kui ka mõnes muus organisatsioonis töötamise puhul. Poliitiliselt aktiivseid ja

mitteaktiivseid vastajaid eristas selgelt keskmine vanus. Nende keskmine vanus, kes on viimase 12 kuu jooksul mõnes poliitilises vormis osalenud, on madalam kui neil, kes pole osalenud. Erandiks on taaskord mõnes muus organisatsioonis töötamine, kus parempoolsete töötanute keskmine vanus oli kõrgem kõigist teistest keskmistest. Riikide vaatlemisel eraldi selgus, et pigem on aktiivsed osalejad nii-öelda vanades Euroopa Liidu liikmesriikides. Andmestik näitas ka, et riikides, kus osalejaid on üsna palju, kuuluvad paljud neist ka vasakpoolsete hulka. Erandiks jällegi mõnes muus organisatsioonis töötamine, mille puhul on ka parempoolsetest suur osa poliitiliselt aktiivne olnud.

Poliitilise osalemise ja äärmuslike vaadete vahelise seose täpsemaks uurimiseks tuleks lähemalt uurida poliitilise osalemise ja osalemata jätmise põhjuseid. Näiteks petitsioonide allkirjastamise puhul võib juhtuda, et põhjus, mis vastajad viimasel ajal petitsioone pole allkirjastanud seisneb sellest, et neil lihtsalt pole palutud, mitte selles, et nad oleksid keeldunud. Selline lähenemine ei sobinud kokku käesolevas töös püstitatud eesmärkidega ning andmeid selle uurimiseks oleks üsna keeruline leida. Sotsiaal-majanduslike tingimuste mõju uurimiseks võiks neid käsitleda üksikult ning seega põhjalikumalt. Ilmselt oleks huvitav võrrelda ka poliitilise osalemise ja äärmuslike vaadete seose muutumist aja jooksul, mida võimaldaksid Euroopa Sotsiaaluuringu varasemad küsitlused, mis nõuab mahukat tööd, kui käesolev seda lubab.

Kuigi töös ei saanud kinnitust äärmuslike vaadete ja poliitilise osalemise aktiivsuse üksühene seos, selgus, et üldiselt on vasakpoolsete vastajate hulgas enam poliitiliselt aktiivseid osalejaid, kui mõõdukate hulgas.

## Kasutatud allikmaterjalid

Andmefailid:

1. European Social Survey. ESS Round 5 (2010/2011). London: Centre for Comparative Social Surveys, City University London

Kirjandus:

1. Campbell, Angus; Converse, Philip E; Miller, Warren E; Stokes, Donald E. 1960. *The American Voter*. Chicago, Ill.: University of Chicago Press.
2. Conge, Patrick J. 1988. The Concept of Political Participation: Toward a Definition“ *Comparative Politics*, vol. 20, nr. 2, lk. 241-249, viidatud Kaase, Max; Marsh, Alan. 1979. *Political Action: A Theoretical Perspective*. Kogumikus S. H. Barnes *et al* (eds.) *Political Action: Mass Participation in Five Western Democracies*, lk. 27-56. Beverly Hills: Sage.
3. Hillygus, Sunshine D. 2005. The Missing Link: Exploring the Relationship Between Higher Education and Political Engagement. *Political Behavior*, vol. 27, nr. 1, lk. 25-47
4. Kam, Cindy D; Palmer, Carl L. 2008. Reconsidering the Effects of Education on Political Participation. *The Journal of Politics*, vol. 70, nr. 3, lk. 612-631.
5. Kitschelt, Herbert; Mansfeldova, Zdenka; Markowksi, Radoslaw; Toka, Gabor. 1999. *Post-Communist Party Systems. Competition, Representation, and Inter-Party Cooperation*. Cambridge: Cambridge University Press.
6. Lane, Robert Edwards; Sears, David O. 1964. *Public Opinion*. Englewood Cliffs, New Jersey: Prentice-Hall, Inc.
7. Lipset, Seymour Martin; Lazarsfeld, Paul F; Barton, Allen H; Linz, Juan. 1954. *The psychology of voting: an analysis of political behavior*. Kogumikus Lindzey, G. *Ed The Handbook of Social Psychology*, vol 2, lk. 1124-1176. Cambridge, MA: Addison-Wesley.
8. Lipset, Seymour Martin. 1960. *Political Man*. London: Heinemann.
9. Nie, Norman H., Verba, Sidney; Kim, Jae-on. 1974. Political Participation and the Life Cycle. *Comparative Politics*, vol. 6, nr. 3, lk. 319-340.
10. Rosenstone, Steven J; Hansen, Mark. 1993. *Mobilization, Participation, and Democracy in America*. New York: Macmillan.

11. Ruedin, Didier. 2007. Testing Milbrath's 1965 Framework of Political Participation: Institutions and Social Capital. *Contemporary Issues and Ideas in Social Sciences*, detsember.
12. Sartori, Giovanni. 1987. *The Theory of Democracy Revisited*. Chatham, New Jersey: Chatham House Publishers, Inc.
13. Schlozman, Kay Lehman. 2002. *Citizen Participation in America: What Do We Know? Why Do We Care*. *Kogumikus Political Science: The State of the Discipline*, toim. Katzelson, Ira; Milner, Helen V. New York: Norton.
14. Verba, Sidney; Schlozman, Kay Lehman; Brady, Henry E. 1995. *Voice and Equality*. London: Harvard University Press.
15. Verba, Sidney; Nie, Norman H.; Kim, Jae-on. 1978. *Participation and Political Equality*. Chicago ja London: The University Of Chicago Press.
16. Wolfinger, Raymond E.; Rosenstone, Steven J. 1980. *Who votes?* New Haven ja London: Yale University Press.
17. YE = *Young Europeans. A survey among young people aged between 15-30 in the European Union*. 2007. Flash Eurobarometer Series #202 - The Gallup Organization. [http://ec.europa.eu/public\\_opinion/flash/fl\\_202\\_en.pdf](http://ec.europa.eu/public_opinion/flash/fl_202_en.pdf) (29. aprill 2012)

## Summary

The aim of the analysis „Political Participation and Placement on Left-Right Scale based on European Social Survey Data“ is to describe the relation between political participation and political views on left-right scale. Socio-economical variables are also added to demonstrate their influence on the previously mentioned relation.

Political participation is often understood and analyzed in terms of voting behavior. In this paper broader definition of participation is used. Political participation is an attempt of an individual or a group to influence the process of political decision-making. Taken from the European Social Survey 2011, three possibilities of political participation are considered: signing petition, participating lawful public demonstration and working in another organization. To view political views of individuals, their self-placement on left-right scale is used.

At the beginning of this paper I constructed an argument based on theories of Robert E. Lane, David O. Sears and Giovanni Sartori about extreme views and political participation. I claim that people with extreme views tend to be politically more active than people with moderate political views. This claim did not get asserted in this paper. It came out that only people with left-extreme views are politically more active than moderates and right-wing extremists in general are not. The only exception occurred in working in another organization where in some cases there were more active participants among right-wing extremists than among people with moderate views.

Higher level of education influenced participation as theory suggested. Participation level was higher among people with 15 years and more education than people with less education. Influence was similar inside all political viewgroups: left-wing extremist, moderates and right-wing extremists as well. Theory also suggests that people with higher level of household income participate more. It also got confirmed as participation rates gradually rise when family income increases. When considering the age of the most active participation, it should be middle age, somewhere between forties and fifties. Current analysis confirms that and shows that people who participate are on an average younger than people who have not participated in last 12 months in specific form of political participation. When looking data about states separately, the main trend is that citizens of European Union old memberstates participate more than people

from new memberstates. In addition, in countries where the participation rates are high in general, participation rates of left-wing extremists are extremely high. On the other hand when looking into an example of working in other organizations, participation rate among people who consider themselves right-wing extremists is quite high when compared to signing petitions and attending demonstrations.